

Tone Pavček

ZATIŠJA IN UPOČASNITVE

ALELUJA

Čas vpesemvzetja je tu.
Čaka, da nadenj se nagneš
in praznote grenak okus
s svojih ustnic odplakneš.

Potem se te davni spomin
čez gore molka dotakne,
pa greš pokorno za njim
kot izgubljeno jagnje –

stran od lažnivih oaz
in od resnične prepadne,
navzgor, v blagoslovljeni čas
godbe pomladne.

ODA

Kako je življenje silno,
ko buta po radoživih prekatih
telesa in duše! In kako milo,
do solz ganljivo, a ne ubogo,
ko se konča ali domá za vrati,
ali na cesti s krmljenjem golobov!

Na trgu, ob ravnodušni fasadi
cerkve, sredi ljudi, ki hitijo
kdovekam, pokorni ustaljeni navadi,
življenje kakor za zadnjo gostijo
upočasni korak. Gleda. Počiva.

Zaključuje se predvideni krog.
In davni otrok potrpežljivo uživa,
ko mu golobi zobljejo z rok.

UPOČASNITEV

Hitro hitijo hijene ur za upehanim plenom,
upočasni korak, romar, od naglice vidiš
malo, same približnosti, le tu in tam kamen,

ki se ponuja za sedež, in pejsaž za postanek
oči; zaustavi tek, sedi na breg in vzemi
brezdelje v naročje, naj ti prede prejo

preteklih dogodkov in dirko odtekanja časa.
Stoj in miruj. Vidiš, nebo stoji nepremično
nad tabo, drevo stoji pokončno, ponosno

na mestu, le ti tečeš med njima in v hipu
pretečeš pot od sebe otroka do sebe
starca. Upočasni korak, romar, pusti

mrhovinarjem plen, živi počasi, kot so
nekoč živeli naši stari kje na deželi
v gluhi provinci in slišali bitje

ure sveta in budilke v sebi. Svet se
zato ne bo razklal ne razrušil ne raz-
treščil, samo razgubil se bo kakor seme

med razpokami časa. Morda iz njih zraste
čez dolgo, a vendarle zraste, počasi,
kot iz pšenice egiptovske klas,

nad katerim bedi večnost, edina mera.

HOJA Z LEPOTO

Groza ima lepe oči
samosvoje rezke ostrine.
Pride in te presvetli
do pratemine.

Groza ima lepe roké,
 bele, mrzlično vroče.
 Pride in ti srcé
 iz prsi iztrgati hoče.

Groza ima lep glas
 za šepetanje in vpitje.
 Pride in da ukaz
 za nerazdružno sožitje.

In jo sprejmeš kot križ
 potrpežljivo, potiho
 in z njo zaživiš
 kakor s poslednjim stihom.

MOJI PATRI

V višnjem dimu kadila, ki dráži
 spomin na otroštvo, poniklo med samostani,
 stojijo v rjavih kutah kakor na straži
 med snom in resničnostjo moji frančiškani:
 patri Roman in Engelhart in Krizostom,
 temne postave z belo svetlobo na licih.
 Ne vzgajajo več ne z besedo, palico, s postom
 ne z zgledom; posvečeni po zadnji resnici
 stoje v brezprostorju, v brezčasju nemi
 in govorljivi v čisto novih pomenih.

Znebili so se teže svetà, v dolgih menjavah
 časa spremenili formo telesa in duše.
 Včasih bi rekel: ostali so v zemlji in v travah
 kot sla po prostosti in kot ohranjeno vzdušje
 med stenami celic, a zdaj, ko jih gledam
 bolj resnične kot mrtve, ne sohe z oltarja,
 a sence osončij, vem: iz njih raste beseda,
 ki moj molk nagovarja.

V dimu kadila kakor v lahni meglici
 stojijo v rjavih kutah s svetlobo na licih
 med snom in resničnostjo. Moji patri.
 Stojijo ob svoji in moji in božji martri
 in breztelesni, brezgrešni beró iz knjige živih.

Gledam. Poslušam. In kakor na starih votivnih podobah stopam iz svoje ujete tesnobe v prostor mlade naraščajoče svetlobe.

SV. PETRA (TRUBARJEVA) CESTA

Ta cesta je moja. Po njej se mi odmika in bliža življenje v nemirnem taktu po trdem tlaku tja in nazaj, od spomenika do križa, od rane zore do rane o mraku.

Tod hodim, kar pomnim. Od Juša Kozaka dalje. Poznam njene izložbe, kioske, stene in hiše, ozke prehode v nikamor in svoje razdalje od hrupnega nekdanj v sedanje zatišje.

Razdalje. Razdobja. Razdori. Razkrižja. Vse nižje je človek, stavbe vse višje, doba hoje vse krajša, odhoda vse bližja.

Tod hodim. Še hodim. In potem bo hodila duša kot najino, nikoli končano dvostišje v slavo predhodnikov Petra, Trubarja, Juša.

Tone Pavček

IZGUBLJANJE, MINEVANJE, PRIDOBIVANJE*

Človek neprestano izgublja.

Greš, kakor je sojeno, po svoji poti in spotoma izgubljaš dneve, leta, svežino, moč, ogenj, želje, prijatelje, znance in – sam sebe. Zmeraj je v veljavi pravilo, da več izgubljaš, kakor dobivaš, pa četudi si tiste sreče človek, ki rad daje in zato zmeraj tudi dobiva. Ta zna tako polniti praznine za izgubljenim z novim; toda gorje tistemu, ki ne zna, ki ne zmore, ki mu ni dano nadomeščati izgubljeno veliko z najdenim malim, blesteče z netemnim, zanos ljubezni z ljubeznivostjo, sanje brezdanje z vdanim sprejemanjem vsakdanje danosti.

* Iz druge knjige esejev Čas duše, čas telesa, ki izide ta mesec pri Knjižni zadrugi v Ljubljani.

Izgubljanje je delež slednjega. Vztrajno in stanovitno gre v korak z vsem živim kakor enako stanovitna in neutrudna sopotnica smrt.

A to nikakor ne pomeni, da je bitka vnaprej izgubljena, četudi je še in še videti, kakor da je brez upa zmage. Kljub vetru, burji, viharju ali zgolj lahni sapi je potrebno sproti prižigati iskro, plamen, ogenj, kres upanja v dvojce, kar kljub neprestanemu izgubljanju vsakemu ostane:

Upanje v zemsko in v božje.

Priznam. Ta dvojnost je nemara zgolj navidezna. Večini ljudi, tudi agnostikom, ki prisegajo zgolj na tuzemsko, se prikazuje kot enotnost dvojnosti – časnosti in večnosti.

Kakorkoli že obračamo in prekladamo to resnico, ostane dejstvo, da je človek ujet v časnost in ustvarjen za večnost. Med tema dvema položajema kot med dvema svojima rokama bije človek svoj boj ali za sartrovsko vizijo borbe s končnim porazom ali z naklonjenostjo milosti za rešnjo pot iz svoje zemske ujetosti v brezprostorja brezčasnosti.

Agnostiki stoje trdno, ali vsaj zbujaajo tak videz, na zemeljskih tukajšnjih tleh, verniki si obljublajo onstranskost. Eni prisegajo, da jim je vsak dan dan za izživetje, drugi, da jim je dan tudi za vpesemvzetje. Eni sanjajo noč za počitek in se bojijo mučne nespečnosti in še bolj more v snu, drugi sanjajo, kako noč odpira vrata v dan kot v odrešujočo svetlobo. Grobo rečeno: eni iščejo Stvarnika, drugi Stvar. Oboji pa so še kako potrebni ali milih zvezd usode ali velike milosti za svoje potovanje od izvira do izliva. Potrebni milosti, ki pomeni mir. Mir, ki pomeni skladje duše in telesa. Skladje, ki pomeni sozvočje časnosti in večnosti.

Tako se kar same zabrisujejo ločnice med enim in drugim, prehodi so mnogo manj trdi, kot se zdi popotnikom na poti iz časnosti v večnost. Ne tako redko prestopajo gorečniki enega prepričanja v drugo, ne da bi jih to spravljalo v zadrego ali v slabo vest. Zmeraj sem se čudil ob pogostem ugotavljanju nenavadnega čuda: ljudje, ki so izročeni ali celo posvečeni za brezčasnost in naj bi po veri živeli za večnost, so neskončno zavzeti za časnost. Večnost jim je sicer zmeraj na ustih, a po vsem telesu jim buta gon po kratkosti tukajšnjega bežečega časa. Še duša, v katere nesmrtnost so prepričani, slepo sledi umrljivemu telesu. Zemske blage blagrujejo, kakor da je že v njih poveljanje. A kajpak najdeš tudi prav nasprotno primere: zemeljski človek, ves od tega sveta, prsten in mesen, ne tako redko dela v življenju tako, kot da bi si rad zaslužil obstajanje po koncu, o katerem je sicer prepričan.

In zmeraj znova se ponavlja zgodba pesmi, ki jo je o sebi – toda ne le o sebi – napisal pesnik Jože Udovič: Več kot slutiš nosiš v sebi. V tvoji krvi je raztopljeno zrno neke čiste zvezde.

Vprašanje od vekomaj je in ostane: kdaj zaslutimo v sebi to čisto zvezdo? In ne manj usodno vprašanje: Kdaj jo izgubimo? Toda slej kot prej trdno verjamem, da je v vsakem človeku, pa najsi prisega že na časnost ali veruje v večnost, zrno take čiste zvezde, svetloba, ali vsaj hrepenenje po luči.

V svojem življenju sem srečal ne le enega pisca, spoštovanega umetnika z ne tako majhnim delom za sabo, ki mi je pod starost nekako zagrenjeno kot Jerman v Hlapcih rekel: Jaz ne bom več zboroval. Ali: Jaz sem postavil piko. Konec. Nič več. In potem je ta ali oni tišje pristavil: Moje potovanje se izteka v prazno. Veliko sem hotel, malo postoril. In še to: Komu pa je in je bilo ali bo karkoli mojega potrebno?

Še zdaj se ob spominu na te besede, ne izgubo vere v svoje delo, zgrozim. In se sprašujem: Odkod in čemu po ekstazi mladeniških let, ko je hitel za svojo podobo in upodabljal življenje v stavke in verze, čemu po zrelem odbiranju zrnja od plev ti jesenski ali predzimski porazi? Čemu nobeden od teh sogovornikov ne reče, da je v

tem delu, v tem življenju z besedami preživel življenje, da je iz tega pisanja, pa naj bo že potrebno komu ali ne, živel, dihal, sanjal, obstajal. Morda je bilo res pri vseh preveč razočaranja, ki pride prej ali slej, kakor pride trezen kritičen pogled, ki radira kakovost za nazaj, morda je bil pri vsem tudi grenak okus, da ga je čas prehitel, da ga svet pozablja, ker njegovo delo ni prisotno, kot si je želel, upal in kot misli, da bi moralo biti. Razočaranje torej, običajno, človeško, vsakdanje, izguba zanosne, srečno naivne vere vase. Ta se kajpak prej ali slej zgubi, a ni nujno, da se zaradi tega podre svet nate ali da sam napraviš križ čezenj. Lahko da si izgubil mnogo, a vendar nisi izgubil bistva: samega sebe. Kakorkoli: nekaj tebe je ostalo v tvojem delu. Če ne za druge, zate zagotovo.

Moja botra je čutila drugače. Vse življenje je tekla za delom, za otroki, za srečo, ni imela časa, da bi se bila ustavila in videla, kaj vse je izgubila po poti: svoja mlada leta, svoja zrela leta, svoje otroke, svojo srečo; zmeraj jo je hitro dotekla nesreča, dohitelo zlo. A se jima ni dala. In četudi je bila na meji dveh obdobj med življenjem in smrtjo, ko ni bilo v njej ne prvega in ne še drugega, sama, izmučena kot črna soha bolečine, je bila brez stoka, brez joka in tudi brez očitka. Vzela je, kar ji je bilo naloženo. In ker je neskončnost neumljiva in darežljiva, je tam na koncu videla nadaljevanje svojega rodu in je vedela: otroci, kuštravi angeli, in angeli, mila bitja, ki so odšla od nje tja onstran za njenega življenja, so njeni sobesedniki. Tako je postajala na večer življenja na kakšnem sončnem parobku njive, hoste, nograda in v zahajajočem soncu strmela kakor skozi svoje življenje čez strmino hriba k vrhu, v sinjino, milino, tišino. Morda se ji je tam na vrhu prikazovala lepota kakor zamena za vse, kar je spotoma, ko je tekla skoz življenje, izgubila. In ta lepota je bila tista, ki ne propada, ki vztraja, ki je kakor večnost, kakor vera. Vem, ker sem slišal: Nazadnje je rekla: Dovolj je bilo. Grem. In je odšla v sinjino.

Res: ni stekla tja čez, kot je tekla vse življenje, stopila je tja s počasnim, a trdnim korakom, kot tisti, ki je opravil svojo nalogo, kot igralec, ki je odigral pošteno in do kraja zares svojo vlogo.

A tam na začetku ni videti ne dni, ki jih boš zgubljal, ne krvi, ki jo boš pušчал po poti, ne postankov v oazi in ne hoje po goličavi, ne znamenj ob poti in ne ravnodušja, boja, vseenosti, volje, ne upa ne strahu. Vse je muzevno in sveže, priklicano na svet, kakor da je vse, vse samo zate in tvojo radost bivanja. Dokler tečeš po stezah otroštva, dokler se uren in zagnan v svoj pravi ali namišljeni cilj giblješ po mladosti, dokler še potem, ko upočasniš korak, hitiš k lepši polovici življenja, se izgub skorajda ne zavedaš. Ko nekaj odpade, se praznina brž napolni z drugim, skorajda ni časa obžalovati izgube, zdi se, da so še vsi dnevi in z njimi vse pomembno, veliko, lépo pred tabo, za teboj pa ali nič ali komajkaj malega, nepomembnega. V naglici spregledaš, kako je vseeno ostalo mnogo izgubljenega za teboj. Kakšna izpraznjena ali zavržena ljubezen, neizrabljena priložnost storiti dobro, zanemarjen ali podrt okop v duši, rana, prizadejana ali dobljena, raza v razpoki časa, zel, pognala na tvojem notranjem vrtu, ki je nisi opazil, in ki se razrašča. Mnogokaj torej in ne le komajkaj.

Ko hitiš dalje in greš tudi mimo sebe, vsega tega izgubljanja ne vidiš, ne čutiš, ne zavedaš se praznin, ki se množijo in večajo. Bolezen, huda nesreča, udar usode z jasnega te ustavi, pribije na mesto in v trenutku spoznanja vidiš:

kjer je bilo srce, je zdaj rana,

kjer te je zadelo, si (po Udoviču) odslej doma.

In ko si na novem domu, lahko trezno in brez sprenevedanja ugotoviš: izgubil si dni lepših svojo polovico, zamudil stotero možnosti in tisočero priložnosti biti boljši. Silil si bogvekam, silil si se na vse kraje, samo sebe nisi prisilil, da bi našel

zavetje, tiho, varno, mirno v samem sebi. Pridobil si malo, minilo je mnogo. Če si te sreče, ti ostane hrepenenje pobegniti sencam. Če si zle sreče, te mine potrpljenje in tedaj začne življenje odtekati hitreje in vse bolj navzdol in navzdol.

Moja botra se je takrat ustavila in vse izgubljeno izročila bogu življenja. In je ostala, ker je bila to, kar je bila in ni prenehala biti.

Ko sem to videl, sem vedel: moja krstna botra je izgubljala v življenju solze in veselje, svežino in vnemo, silo in voljo, lepoto in ljubezen, svojo draž in svoje drage, toda kolikor bolj je nanjo legala muka, toliko bolj se je v njej večalo dobro, darežljivost, duhovnost, dostojanstvo. Tako je bilo, kakor da je sproti po poti izgubila še tisto malo, kolikor je že imela v sebi sebičnosti, zavisti, zlega. In nazadnje je imela več, kakor je izgubila; življenje jo je izbrusilo v čist kristal.

Človek neprestano izgublja. In če polni praznine za izgubljenim z lepim, nemalo dobiva. Verjetnostni račun, da boš izgubil manj, če boš manj hotel, se ne izide. Ni odvisen od vložene glavnice in le teoretično drži. V praksi se ne izide brez preostanka in često z velikim manjkom. Temu je ime ponemarjeno, zapravljeno, neizživeto, neizpolnjeno življenje. Ob tem se spomnim lepega stavka Ane Ahmatove, pesnice, ki pravi, da je iz imena, ki ni bilo njeno pravo ime, v življenju napravila vse, kar je bilo možno narediti. Zavest, ki govori o uspehu in hkrati o trdem premagovanju nemile usode. Ne zavest kot meč svetlobe, ki presvetli prehojeno goloto, pustoto, goličavo življenjske poti in pod črto počrta jalovost, a sejanje v rodno zemljo za rast in povečanje.

Kakšen čudovit občutek! Vsakemu od nas zemljanov, državljanov norega planeta Zemlja bi moral biti dan, pa bi bila zemlja vse drugačna. In kako šele turobno pošastno in grozno zveni nasprotje pravkar izrečenega lepega Aninega stavka: Izgubil sem samega sebe, zapravil sem življenje!

Hudo je, če ti življenje naguba obraz, kot bi ti ga po znani prisposodbi razbrazdale želve, a tisočkrat huje je, če obraza nimaš, če si ga izgubil. Ali če si ostal pri brezobličnosti, ker svojega obraza nisi nikoli ne našel in ne izgubil.

Kajti že samo za svoj obraz je vredno živeti življenje na zemlji in verjeti tako v zemsko kot v božje.